

HİTİT BÜYÜLERİNDE SAYI VE RENK SEMBOLİZMİ*

*Yusuf KILIÇ***

*Serkan BAŞOL****

ÖZET

Renkler ve sayılar insan hayatının iki önemli fenomenidir. Bu iki olgu insanın duyu ve akıl yönüne hitap ettiği için tarih boyunca üzerinde çok tartışılan konular olmuşlardır. İnsanoğlu bu iki yön arasında uyumu sağlamak dolayısıyla doğruya daha çok yaklaşabilmek için büyü uygulamalarında renkler ve sayılara farklı bir kıymet atfetmiştir. Nitekim farklı kültürlerle ait büyü metinleri incelendiğinde renk ve sayıların büyüünün ortak noktalarından biri olduğu görülmektedir. Bu çalışmada Hitit büyü metinlerindeki renk ve sayılar arasındaki ilişkiler ve bunların muhtemel sembolik anlamları incelenmiştir. Bu noktada Hitit büyülerinde 2, 3, 4, 7, 9 ve 12 rakamlarına hem ritüel uygulamalarının tekrarlarında hem de kullanılacak malzemelerin miktarının tespitinde sembolik değerlerin verildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca Hitit toplumu büyü uygulamalarında kendi kültürel ve inanç algısı çerçevesinde renklere de bir takım sembolik anlamlar yüklemiştir. Söz konusu büyü uygulamalarında kullanılan kimi renkler kirliliğe ve kötü kabul edilirken bazıları ise bunun tersine temiz ve saflığın simgesi olarak görülmüştür. Nitekim siyah kötülüğün, pisliğin ve hastalığın rengi iken, beyaz saflık, temizlik ve arındırıcılığın simgesidir. Kırmızı ve mavi renklere ise felaket, musibet, kirliliğe ve zararlı şeyleri uzaklaştırma, büyüleri bozma, hastalık ve kötülükleri kendi içlerine alıp hapsedme gibi özellikler atfetmişlerdir. Bununla birlikte hastalık ve kirliliğin dereceleri de yine renklerle ifade edilmiştir. Buna göre siyah, yeşil ve sarı renkleri bazen hastalığın ve kirliliğin şiddetini ifade etmek için de kullanılmışlardır.

Anahtar Kelimeler: Hitit, Büyü, Sembolizm, Sayı, Renk.

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Doç. Dr. Pamukkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, El-mek: ykalic@pau.edu.tr

*** Dr. Pamukkale Üniversitesi Kale MYO, El-mek;sbasol@pau.edu.tr

NUMBER AND COLOUR SYMBOLISM IN HITTITE MAGICS

ABSTRACT

Colours and numbers are the two important phenomenons of human life. Since these two phenomenons address to the feelings and minds of the persons, they are the subjects that have been discussed throughout the history. In order to harmonize these two sides, which in turn means to reach the truth more closely, mankind has attributed a particular value on colors and numbers in doing magic. When magic texts belonging to different cultures are analyzed, it is seen that colors and numbers are the two common points of doing magic. In this study, relationship between colors and numbers in Hittite texts related to magic, and their possible symbolic meanings have been investigated. At this point, it is seen that in Hittite magics, the numbers, 2, 3, 4, 7, 9 and 12 were given symbolic values both in the repetitions of ritual practices and in identifying the amount of the materials to be used. Additionally, in Hittite magic practices, colours were also ascribed a number of symbolic meanings based on their cultural and belief perceptions. While some of the colours used in these magic practices were regarded as filthy and evil, others were regarded as the symbol of cleanliness and purity. Within this respect, black is the symbol of evil, filth and sickness, whereas white is the symbol of purity, cleanliness and refinement. Red and blue colours were attributed some features such as keeping disaster or calamity and filth away, breaking the spells, and confining the sickness and evil. Also, the levels of sickness and filth were also describes using colours. Thus, black, green and yellow colours were also used for determining the severity of sickness and filth.

Key Words: Hittite, Magic, Symbolism Number, Color.

Giriş

Toplumlar, tarih boyunca inançları doğrultusunda çeşitli sayılara, renklere, objelere, kelimelere ya da kavramlara değerler yükleyerek onlara simgesel birer anlam kazandırmışlardır. Böylece tarihte birçok uygarlık ihtiyaçlarına göre sayıları gösteren ve kendi buluşu olan bir takım işaret veya semboller¹ bulmuştur. Öyle ki, insanlık tarihinde ilk defa medeniyet kurma ve iletişim aracı olan yazıyı icat etme kabiliyetine erişmiş olan Sümerler, çeşitli şekillerdeki kil madalyonları ve çivi yazılı işaretleri bu maksatla kullanan toplum olarak karşımıza çıkarlar. Yine Amerika'nın yerli medeniyetinin yaratıcıları olan İnkalar renkli düğümleri, Çinliler çeşitli çizgileri olan imleri ve abaküsü, Mısır, Girit ve Hitit toplumları ise hiyeroglif ve çivi yazılı sayısal gösterimini, Fenikeliler ve Romalılar da ilkel sayı formlarını kullanmış olan topluluklardır². Çalışmamızın esasını oluşturan Hititlerin de çeşitli sayı ve renkleri gelenekleştirdikleri ve bunları büyü yapmada amaca ulaşmak için vasıta olarak kullandıkları hatta bunlara çeşitli değerlerin yüklenerek sembolleştiği

¹ Sembol “**B**bir düşünce, fikir ya da nesnenin yerini tutan gözle görülür ve anlamı bilinir işaret” olarak tanımlanmaktadır. Bkz. Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, Ankara 1997, s. 608, Sembolizm ise *bir şeyi sembolü aracılığıyla anlatma veya gösterme ya da bir takım eylem veya duyguya sembolik fonksiyon verilmesi* olarak ya da *birşeyi sembollerle anlatma veya anlatım aracı olarak sembolleri kullanma* olarak tanımlanabilir. Bkz. Galip Atasağun, “Sembol ve Sembolizm”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 7, s. 381.

² Osman Nuri Küçük, “İbnü'l Arabî Düşüncesinde Varlığın Tasavvufî Yorumunun Sayı Metafiziğine Uzanan Yorumları”, *İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, (İbnü'l-Arabî Özel Sayısı-2), Sayı: 23, İstanbul 2009, s. 373-411.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/7 Summer 2014

görülmektedir. Böyle bir inanç ve teamülün Anadolu toplumlarında da modern zamana kadar devam ettiği gözlemlenmektedir. Ancak burada konunun sınırlarını belirlemek için sadece Hitit çivi yazılı metinlerden elde edilen bilgiler ışığında, Hitit Büyülerinde Sayı ve Renk Sembolizmi meselesi üzerinde durulmaktadır. Bu noktada Hitit büyülerinde bazı sayıların mistik gücüne inanılmış ve sıkça kullanılmış olmalarının nedenini tam olarak ortaya koymak son derece zordur. Öte yandan kültürel birçok alanda ve özellikle sayı ve değerle ifade edilen ölçü birimleri konusunda Mezopotamya toplumlarının etkisi altında kalan Hititlerin Mezopotamya'da kullanılan 60'lı sayı sistemine karşılık 10'luk sayı sistemini³ kullanmaları da ilginçtir.

1-Hitit Büyülerinde Sayı Sembolizmi

Hitit büyülerinde sıkça karşımıza çıkan sayı sembolizminin geçmişinin daha önceki zamanlara uzandığı ve bu anlayışın ilkin Mezopotamya'da ortaya çıktığı dolayısıyla Sümer ve Babil sayı geleneğinin daha soyut ve sayı mistisizmine daha yakın olduğu iddia edilmektedir⁴. Böyle bir yaklaşımın asıl sebebi ise Mezopotamya sayı sisteminin özellikle aritmetik işlemleri yapmak için kurulmuş olmasıdır⁵. Bu gelenek daha sonraları birçok toplumda devam etmiştir. Nitekim bu geleneğin kısmen devamı olan Sami toplumlarından Araplarda aynı zamanda rakamları da gösteren harflerin eski Sami dilleri esasınca dizilmesini izleyen Arap alfabesine ebced denilmektedir. Ayrıca diğer bir Sami toplumu olan İbraniler tarafından yüzyıllardır uygulanan Kabala'da da her harfin iki anlamı olduğundan isimler, kelimeler ve sayılar arasında kolayca bağlantı kurulmaktadır⁶. Böylece bu sistem, Ortaçağ boyunca İslam ve Yahudi mistik geleneğinde kendini tılsımlı ve sihirli kareler olarak göstermiştir⁷.

Gerçekten Yahudilikteki kabala ekolü tanrı, yaratılış ve insan arasındaki ilişkiyi mekanik olarak ele almıştır. Sefirot kuramı, bu ekol tarafından geliştirilmiş ve böylece büyü, sihir ve hurufilik gibi pratik kabala anlayışları ortaya çıkmıştır⁸.

Diğer taraftan Agrippa von Nettesheim (Nettesheim'lı Heinrich Cornelius Agrippa)⁹ "De occulta philosophia libri tres" (Gizli Felsefe) isimli kitabında harmoni ile seslerin de sayılardan oluştuğunu söylemiştir. Ayrıca sayılardan doğan oran ve çizgilerin tıpkı harfler gibi büyülerde kullanılabileceğini ifade etmiştir. Eski Yunan toplumunda ise bir din tarikatı kurarak matematik ve musiki ile uğraşan¹⁰ Pythagoras¹¹'a göre de temel varlık "sayı"dır¹² ve sayılar arasında rastlantısal olamayacak kadar mükemmel bir harmoni vardır¹³.

³ Hititlerde ölçü birimleri ve sayı sistemi konusunda geniş bilgi için bkz. İlknur Taş, "Hititlerde Ölçü Birimlerini ve Bunların Hitit Metinlerinde Kullanımı Üzerine Bir Değerlendirme", *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, Aralık 2008, s. 73-90.

⁴ Annemarie Schimmel, *Sayıların Gizemi*, İstanbul 1998, s. 14.

⁵ Aydın Sayılı, *Mısırlılarda ve Mezopotamyalılarda Matematik, Astronomi ve Tıp*, Ankara 1991, s. 182.

⁶ Küçük (2009), a. g. m., s. 374.

⁷ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Mark Muehlhaeusler, "Math and Magic: A Block-Printed Wafq Amulet from the Beinecke Library at Yale", *Journal of the American Oriental Society* 130. 4, s. 607-618.

⁸ Kürşat Demirci, "Yahudi Mistisizminin Temel Özellikleri ve Gelişimi", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, Cilt:1, Sayı: 1, 2012, s. 14.

⁹ Agrippa von Nettesheim "De occulta philosophia libri tres" isimli kitabında yazdıklarını şu satırla özetlemiştir: "Bu yapıtı yalnızca sizler için, öğretinin ve bilgeliğin çocukları için yazdık. Kitabı inceleyin, bir çok yerlere dağıtıp topladığımız anlama uygun olarak kavrayın onu; bir yerde gizlediğimizi bir başka yerde açığa vurduk; bilgeliğinizle anlayabilesiniz diye." Ayrıntılı bilgi için bkz: Umberto Eco, *Foucault Sarkacı*, (çev: Şadan Karadeniz), İstanbul 1992, s. 11.

¹⁰ Macit Gökberk, *Felsefe Tarihi*, İstanbul 1996, s. 31.

¹¹ Pythagoras felsefe, harmonia ve sayıları birleştiren bir kuram geliştirmiştir. Ona göre, sayılar her şeydir ve doğadaki her olayın nedenidirler. Onun dünya görüşü, din ve bilimin, matematik ve müziğin, tıp ve kozmolojinin, madde akıl ve ruhun birleşmesidir. İnsanın sanat ve bilimle uğraşmasını matematiksel olarak ifade eden ilk kişidir (müzik=aritmetik=geometri=astronomi). Ayrıntılı bilgi için bkz: Halil Kırbıyık, *Babillilerden Günümüze Kozmoloji*, İmge Kitapevi, Ankara 2001, s. 13.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/7 Summer 2014

İfade edildiği üzere sihir ve büyücülükte sayıların rolü büyüktür. Öyle ki, büyüsel bir pratikte belli bir sayı adedinin yerine getirilmemesi başarısızlığın nedeni olarak ileri sürülmektedir. Hemen hemen her batıl inancın ve büyüsel pratiğin bünyesinde yer alan değişik değerlerde sayılar vardır. Örneğin “üç kere tükürmek”, “dört yol ağzına gömmek”, “yedi evden iplik toplamak” “kırk gün yıkanmak” gibi... Genellikle 3, 7, 9, 40, 41, 99 gibi rakamlarda büyüsel ve mistik bir güç olduğuna inanılmaktadır. Bunlardan 3 ve 7'ye olan inanç çok yaygındır¹⁴. Ayrıca 2, 4 ve 12 rakamının da büyülerde sınırlı şekilde kullanıldığı görülmektedir. Benzer şekilde Türk mitolojisinde de 2,4,7 ve 40 sayılarının öne çıktığı anlaşılmaktadır¹⁵.

Bu cümleden olmak üzere konumuzun esasını teşkil eden Hitit büyü uygulamalarında farklı yöntemlerin olduğu anlaşılmaktadır. Bunlardan biri olan Analoji yönteminde sembolizm bir metot olarak kullanılmıştır. Burada sembolik olarak yapılan hareketler veya büyü sözlerle gerçek olaylar ve kötülük yapan yaratıklar arasında ilişki kurulmaktadır. Örneğin bir kuyruk yağı eritilerek “*işte bu yağ nasıl eriyip gittiyse, kötülükte aynı şekilde erisin, yok olup gitsin*” denilmektedir¹⁶. Bu sebeple sembolik anlatıma yakın olan Hitit büyü geleneğinde sayı ve renklere de sembolik bir takım anlamlar yüklemiştir. Hitit büyü uygulamalarında bazı sayıların öne çıktığı ve ritüel uygulaması sırasında kimi edimlerin bu sayılar nispetinde tekrarlandığı ve kimi malzemelerin de yine bu sayılar ölçüsünde kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca Hitit büyülerinde daha çok yedi rakamı öne çıkmaktadır. Nitekim bir çağırma ayininin anlatıldığı metinde bu rakam dikkatimizi çekmektedir: İlgili metnin tercümesi şöyledir: “*Ve günü geldiğinde, onlar arınma suyunu alır ve (onu) eski tanrı heykeline kırmızı ip ve güzel kokulu yağla dağdan, ırmaktan, otlaktan, gökyüzünden ve topraktan gelen yedi yan yol ve yedi yol sayesinde (çekerek). Bu gün çekme işlemi gerçekleştirilir: O eski Tanrının tapınağına çekilir*”. Bu seremoniyi detaylı kurban ayinleri izlemektedir. Ritüelin bir sonraki gününü anlatan metin kısmında ise: “*Daha sonra rahip tanrıyı bir çukurdan yedi kez çeker; ritüel beyi de benzer şekilde onu yedi kez yukarı çeker*” denilmektedir. Çeşitli kurban ve arınma seremonileri sonrasında ise Tanrının ruhu eski tapınağın içindeki yerini almış ve artık yeni tapınağına çekilmesinin vakti gelmiştir. Bu durum şöyle ifade edilmiştir: “*(Yeni) heykeline yerleş! Senin tapınağına git!* ... *Daha sonra, o, tanrıyı (eski tapınağın) duvarından kırmızı ipe yedi kez çeker*”¹⁷.

Ayrıca CTH 417 § 18 numaralı metinde yedişer çakıl taşının ılgın (ve muhtemelen sedir ağacı) ile birlikte su dolu iki kabın içine koyulduğundan bahsedilmiştir. CTH 446 numaralı ev arındırma ritüelinde ise su kaynağından “*iki defa olmak üzere yedi*” çakıl taşı alındığı ve kırmızı yünle bağlanmış su dolu kabın içine atıldığı ifade edilmektedir. Fırtına tanrısı ve onun karısı ve aynı zamanda Arinna'nın Güneş Tanrıçası olan Hepat için düzenlenmiş bir festival ritüelinin konu edildiği CTH 706 numaralı vesikada ise kaynak suyu ile yedi çakıl taşı, ılgın ağacı ve *şahi*-ağacından oluşan bir kombinasyon telaffuz edilmiştir. Bununla birlikte Babil-Asur menşeli bir ağız yıkama ritüeli'nin konusunu kutsal ile yapılmış bir büyü oluşturmaktadır. Bu büyüde yedi kap ırmak suyu ile doldurulmakta, ardından gece karanlığı bastıktan sonra bitki ve mineral içerikli pek çok madde bu suyun içine katılmaktadır¹⁸. Mezopotamya kökenli, yeni bir ev için yapılan K 9873

¹² Macit Gökberk, *Felsefenin Evrimi*, İstanbul 1979, s. 3.

¹³ Ali Ülger, “Matematiğin Kısa Bir Tarihi: II”, *Matematik Dünyası*, 2003-Yaz, s. 49.

¹⁴ Sedat Veyis Örnek, *100 Soruda İlkellerde Din, Büyü, Sanat, Efsane*, İstanbul 1988, s. 148.

¹⁵ Geniş bilgi için bkz. Bayram Durbilmez, “Nahçıvan Türk Halk İnanışlarında Mitolojik Sayılar”, *Turkish Studies*, Volume 3/7, 2008, s.340-352.

¹⁶ Ahmet Ünal, “Hititlerde ve Çağdaş Kavimlerde Büyücülük”, *Elementerifş Anadolu'da Büyü ve İnanışlar*, İstanbul 2003, s. 18.

¹⁷ Volkert Haas, *Geschichte der hethitische Religion*, 1994 Leiden-New York-Köln, s. 876-911.

¹⁸ Rita Straub, *Reinigungsrituale aus Kizzuwatna*, Ein Beitrag zur Erforschung hethitischer Ritualtradition und Kulturgeschichte, 2006 Berlin-New York, s. 53-71.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/7 Summer 2014

numaralı metin bir arındırma ayinini anlatmaktadır. Metinden anlaşıldığına göre ayinde yedi rakamı hem kullanılan malzemelerin âdetinde hem de uygulama tekrarlarında geçmektedir¹⁹.

Yine bir Hitit doğum ritüeli olan Papanikri ritüelinde de yedi rakamına rastlamaktayız. Ritüel metninin ilgili kısmının tercümesi şöyledir: “*O doğum yaptığı zaman, (doğumdan sonraki) yedinci gün geldiğinde, onlar yedinci günde yeni doğan çocuk için mala sunusu gerçekleştirirler. Şayet erkek bir çocuk doğmuşsa, ... üçüncü ay geldiğinde, o vakit onlar çocuğu bir miktar kunzigannahi ile arındırırlar. Şayet bir kız çocuğu doğmuşsa..., dördüncü ay geldiğinde, onlar çocuğu bir miktar kunzigannahi ile arındırırlar*”²⁰.

Kiriliğin kurban vekilinin üzerine aktarıldığı diğer seramoni tipinde ise vekilin vücut uzuvlarıyla doğrudan bağlantılı büyüsel nitelikli bir ritüel işlemi söz konusudur. Buna göre vücuttaki 12 uzva ayrı ayrı muamele edilen bir işlemin gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. O dönemde hayvanın vücut uzuvlarının insanın vücut uzuvları üzerine kaldırılması suretiyle vücuttaki hastalığın (kiriliğin) hayvan yok edileceği ve onun uzvuna aktarılacağına dair bir inanış vardır. Burada “*Onun 12 vücut uzvunu ben (hazırladım, şimdi, bak) koçun vucut (kısmı) bu insanın (vucut uzvu)nun hastalığını kaldırsın*”²¹ denilmektedir.

Hititlerin meşhur Telipinu mitosunda²² ise büyü töreni 12 bölümde gerçekleşmektedir. Öyle ki, KUB XXX 15’teki gömü töreninde cesedin yanına “*12 tane normal somun ekmek*” konulmaktadır. Bir sonraki aşamada da “*kusursuz 12 koyunun postunun kötülüklerden koruyucu ve yatıştırıcı sunuların bir bölümü olarak tanrılara adak yerine verilmesi*” önerilmektedir. Ayrıca salgın hastalıkları kovmak için yapılan bir ritüelde de sunu olarak “*12 büyük kap ve 12 somun ekme hazırlandığı*” söylenmektedir. Lanet’e karşı düzenlenen büyü ritüelini içeren CTH 429 da ise görevli: “*kötü dili onun kalbinden, alnından, ellerinden ayaklarından ve bedeninin 12 parçasından ayırıyorum*” demektedir²³. Bu sebeple büyüün on iki formüle ayrılmasının, temizleme ritüelinin özelliği olan on iki sununun sunulmasının ritüelin yapılışına denk düştüğü söylenebilir. 12 rakamının bu sembollük değerinin daha sonraları diğer toplumlar arasında da yaygınlık kazandığı kuvvetle muhtemeldir. Zira On ikili sunu, Homeros’da da karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki, *Hermes’e ilahi* de adak 12 parçaya ayrılmaktadır²⁴. Ayrıca İslam tasavvufunda bir çeşit sayı tarikatı olarak karşımıza çıkan Hurufilikte de 12 sayısına özel bir anlam yüklenmiştir²⁵.

Hitit literatüründe Kizzuwatna kökenli olduğu kabul edilen bir ritüel metninde ise sembolik 2 rakamı geçmektedir. İlgili metnin muhtevası şöyledir: “*(AZU rahibi) bir miktar kamışla (Fırtına Tanrısının) tahtının önünde büyük bir kapı (KA.GAL) inşa eder. Daha sonra, (kapının) üstü, mavi yünle kapatılır; ardından iki kuş yakalanır. Bir kuş sağ tarafa bağlanır ve bir kuş sol tarafa bağlanır; ayrıca o kapının arkasında 2 ahşap hupruşhi inşa eder. Ve o birini kapının arkasına sağ tarafa koyar ve o birini kapının arkasına sol tarafa koyar ve o (ritüel beyi) kapıdan dışarı çıkar. Kapının önünde biri bir tarafta, biri diğer tarafta (olmak üzere) dağ kerestesinden (yapılmış) 2*

¹⁹ F.A.M. Wiggerman, Mesopotamian Protective Spirits The Ritual Texts, Cuneiform Monographs I, Groningen, 1992, s. 119-125.

²⁰ Marie-Claude Tremouille, “I rituali magici ittiti”, Res Antique (RANT) 1, 2004, s. 157-203.

²¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Manfred Hutter, “Magie und Religion im Tunnawiya Ritual KBo XXII-KBoIX 34-KBoXXI 6”, XXXIV Uluslar arası Assirioloji Kongresi, İstanbul 1987, s. 79-92.

²² Telipinu Mitosu hakkında değerlendirme için bkz. S.H. Hooke, Ortadoğu Mitolojisi, (Çev. Allaeddin Şenel), Ankara 1991, s.118-120.

²³ Hripsime S. Haroutunian, “The Hittite Ritual against a Curse (CTH 429)”, in Gary M. Beckman, et al., ed., Hittite Studies in Honor of Harry A. Hoffner, Jr. on the Occasion of His 65th Birthday, Winona Lake, Indiana: Eisenbrauns 2003, s. 149-168.

²⁴ Theodor H.Gaster, *Thespi Eski Yakındoğu’da Ritüel, Mit ve Drama*, İstanbul 2000, s. 386-387.

²⁵ Geniş bilgi için bkz. Fatih Usluer, “Hurufilikte On İki İmam”, *Turkish Studies*, Volume 5/1, 2010, s.1361-1389.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/7 Summer 2014

kulaşı bulunur; ve kapının önünde sağ tarafta içine bir miktar sabun bitkisi konulmuş temiz su dolu bir kadeh bulunur; sol tarafta ise içine zeytin (dalı) konulmuş tatlı süt dolu bir kadeh bulunur. Daha sonra bir AZU rahibi kapının önünde sağ tarafında durarak temiz su dolu kadehi kaldırır; başka bir AZU rahibi sol tarafta durarak tatlı süt dolu kadehi kaldırır. Ritüel beyi kamıştan (yapılmış) kapıdan geçerken, AZU rahipleri tatlı süt ve temiz suyu onun üzerine dökerler (KBo 5.2 Vs III 17-25.39-52, CTH 471)²⁶”.

HT6 + KBo IX 125 ritüelinde 2 rakamı şu şekilde geçmektedir: “*Büyücü kadın ona bir dil uzatır ve o iki defa tükürür*]. *Büyücü ise [şunları söyler]: ahra (ve) uahra- o tükürür. [Tanrıları]n öfkesini tükür! Kalabalığın konuşmasını tükür!*”]. Ayrıca 3 ve 4 rakamlarının da sembolik olarak Hitit büyülerinde kullanıldığı görülmektedir. Bu rakamların kullanılışı KUB XXXV 80’ de şöyle geçmektedir: “*O (Büyücü kadın), tedavi ettiği insanın ismini söyler: Bu insanı kötü günden, kısa yıldan kurtarır. [Tanrıları]n öfkesinden kalabalığın sözünden o kurtarır (vb). Onları tutar (figürü, dil kalıplarını). Üç defa tükürür. Büyücü ise şunları söyler: ahra (ve) uahra tükürür. Tanrıların öfkesini üç veya dört defa tükür. Kalabalığın sözünü üç ve dört kere tükür!*”²⁷.

2-Hitit Büyülerinde Renk Sembolizmi

Renk, çevremizdeki maddi ve kültürel olguları ve olayları anlamakta ve anlamlandırmakta kullandığımız önemli görsel iletişim araçlarından biridir. İnsan renklilik olgusunu zaman içinde doğadan öğrenmiştir. Gökyüzü, ateş, su, toprak, bitki, çiçekler, karanlık ve aydınlık insanın çevresindeki renkli imgelerdir²⁸. Yapılan araştırmalar renklerin insan davranışlarını ve psikolojisini önemli ölçüde etkilediklerini göstermiştir. Bazı renklerin daha çok tercih edilmesi ve sevilmesi ise o renklerin insanlar üzerinde oluşturduğu bu psikolojik etkiden kaynaklanmaktadır²⁹. Bu sebeple renkler doğal unsurlara dayanmakla birlikte, farklı kültürel uygulamalara konu olmuş ve simgeledikleri anlamlarla toplumların geleneklerinde önemli bir yer tutmuştur³⁰.

Ayrıca insanlık tarihi boyunca tıpkı sayılar gibi kimi renklerin de büyüsel “güç” ile yüklü olduklarına inanılmıştır. Bu inançta renklerin parlaklığı, çarpıcılığı, göz alıcılığı ya da tersine donukluğu rol oynamaktadır. Öte yandan büyüsel “güç” ile dolu olduğuna inanılan kimi maddelerin bu gücü, parça ile bütün, özle biçim arasındaki sempatik temas yoluyla renge de geçireceği düşünülmektedir. Özellikle mavi, kırmızı, siyah, beyaz ve sarı büyücülükte en sık kullanılan renklerdir. Şimşegin, güneşin, kanın renginin bu inanmada rolünün olduğu iddia edilmektedir. Mavi ve kırmızı çok eskiden beri kullanılan sihirli renklerdir. Mısır’da, İran’da ve Hindistan’da kötülüğü ve nazarı uzaklaştırmak için en çok kullanılan sihirli/büyülü renk mavidir. Eski Türklerde ise koyu mavi renk sadakatin ve koruyuculuğun sembolüdür³¹. Mavinin yanı sıra kırmızı da önem taşımakta olup, kırmızı renk Çin’de ve Avrupa’da “nazar”a ve kötü ruhlara karşı kullanılmaktadır³². Hindistan’da ise kırmızı renk namus ve hakikatin ifadesi olarak karşımıza çıkmaktadır³³.

²⁶ Tremouille (2004), a. g. m. , s. 157-203.

²⁷ Bernd Janowski, Gernot Wilhelm G, “Der Bock, der die Sünden hinausträgt. Zur religionsgeschichte des Azazel-Ritus Lev. 16,10.21f.”, Religiongeschichtliche Beziehungen zwischen Kleinasien, Nordsyrien und dem Alten Testament. Internationales Symposium Hamburg 17.-21. März 1990, s. 109-169.

²⁸ Mustafa Sözen, *Sinemada Renk-Sembolik Anlamlar-*, Ankara 2003, s. 3.

²⁹ Kazım Artut, *Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri*, Ankara 2009, s. 158.

³⁰ İhsan Toker, “Renk Simgeçiliği ve Din: Türk Kültür Yapısı İçinde Ak-Kara Renk Karşıtlığı ve Bu Karşıtlığın Modern Türk Söyleminde Tezahürleri Üzerine”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 50:2, Ankara 2009, s. 93.

s. 94-95.

³¹ Sözen (2003), a. g. e. , s. 76.

³² Örnek (1988), a. g. e. , s. 148.

³³ Sözen (2003), a. g. e. , s. 76.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/7 Summer 2014

Diğer taraftan Antik ve mitolojik büyü ve tıpta bir madenin renkli görünümü, onun özgül tedavi gücü olarak kabul edilmiştir. Böylece renklerle tedavi etme uygulaması olan Kremoterapi ortaya çıkmıştır. Kromoterapi daha çok Eski Mısır³⁴, Yunan, Çin ve Hint uygarlıklarında uygulanmıştır. Kırmızı, sarı, beyaz ve mavi aynı zamanda hastalık isimleridir. Bu tür hastalıklarda hastanın tedavisi için de aynı renklerde eşya kullanılmıştır. Örneğin tüm ateşli hastalıklar bu gruba girmektedir. Bunun için de kırmızı bir bez sarılmış yırtıcı kuş gagası ya da kulak ucu kullanılmıştır. Kırmızı yün ile birlikte bedene sarılmış kırmızimsı çimin her türden hazımsızlıklar ve kanamaları dindirdiğine inanılmıştır. Sarılığa karşı ise toz halindeki altından, ya da daha ucuz olarak sarıçiçek parçalarından medet umulmuştur. Böylece Eskiçağ ve Ortaçağ büyülerinde renk simgeciliğine sıkça başvurulmuştur³⁵.

Hitit büyü ritüellerinde de renklerin özel bir yeri vardır. Öyle ki, uygulanacak büyüün türü ve yöntemine göre büyülerde kullanılan malzemelerin rengi de değişmektedir. Renkler, çoğunlukla çeşitli ip ve yün parçalarında kullanılırken kimi zaman kurban edilen ya da vekil olarak kullanılan hayvanlar için de özel renk seçimine gidildiği görülmektedir. Kimi büyülerde kurban edilecek hayvanların tamamının özellikle siyah renkte seçildiği anlaşılmaktadır. Çeşitli renklerde yün iplikler bir Hitit büyüünde şu şekilde uygulanmıştır: Büyülenen kimsenin baş ve diz kısmına yün iplikler konmuştur. Daha sonra yün iplikler büyücüyü temsil eden bağlama büyüü kuklasının çevresine bağlanmıştır. Bu seremoni çerçevesinde altı farklı renkte iplik ve siyah bir koyun postu, yedi kirlenme tipini temsil edecek şekilde kullanılmıştır. Bir başka büyü ritüelinde ise beyaz renkteki yünün paratar- yani pisliği etkisiz hale getirdiği şu cümleyle ifade edilmiştir: “*B[ü] beyaz yün] şiddetli düşmanlığı nasıl dindirdiyse, bu beyaz yün de bu büyü (ve) pisliği öyle bertaraf etsin!*” *Herhangi bir kimse tanrıların huzurunda herhangi birinin değerini düşürdüyse öyle olsun; [herhangi bir kimse] herhangi birini insanların huzurunda küçük düşürürse, öyle olsun — o halde şimdi bu beyaz yün onun bütün uzuvlarından alınsın ve büyücüye (geri) dönsün! Bu ise insanların huzurunda pislikten kurtulsun!*³⁶”.

Hitit Büyü ritüellerindeki renk simgeciliğinde şu özellikler dikkati çekmektedir. Bazı renkler temiz sayıldığı halde bazı renklerin kirli kabul edildiği görülmektedir (KUB XXIV, 9, I 39-52). Beyaz renk temiz kabul edilirken mavi ve sarı renklerin kirli olduğu anlaşılmaktadır. Sarı ve mavi renklerin ayinsel açıdan kirli kabul edildiğini Tunnawia ritüelinde de görmekteyiz: “*Bak! ben onun büyü sözlerinden (gelen) siyahlığı ve maviliği alıyorum. Büyü sözlerinden dolayı o kararmış ve mavileşmiştir*”. Kral ve kraliçe çifti içinde ayrı renk kodları vardır: “*Kral ve kraliçe, iplik eğirme aletinden beyaz ve kırmızı yünü çekerler. Onlar beyaz ve kırmızı yünü bükerek iplik yaparlar*”. Ayrıca gökten düşen ay mitosunun işlendiği ritüelde ise Fırtına Tanrısının neferi olan görevli kırmızı, beyaz ve siyah yün kullanmıştır. Yine Papanikri ritüelinde de kırmızı, mavi ve siyah renkli yünlere sarılmış iki adet kaptan bahsedilmiştir. Bu renklerin yani mavi, beyaz ve kırmızının gök, yer ve yeraltını dünya olmak üzere evrenin dikey yapısını simgelediği de varsayılmaktadır. Kral ile kraliçenin acı ve korkularından arındırmak için yapılan bir ritüel metninden de (KBo XVII, 5, IV, 14-17) şu satırlar okunmaktadır: “*Eğer ben kral ile kraliçenin acı, çile ve korkularını alıyorsam,*

³⁴ Eski Mısır mitolojisine göre, *kromoterapi* sanat tanrısı *Thoth* tarafından keşfedilmiştir. Mısırlılar M.Ö. 2000 yılından beri bazı terapötik yararları elde etmek için renkli camlarla ışıkla tedavi odaları inşa etmişlerdir. Mısırlılar güneş ışınlarını tedavi amacıyla kullanırken, doğrudan veya dolaylı tedavi şeklinde iki farklı yöntem geliştirmişlerdir ve esas olarak ana renkleri (kırmızı, mavi ve sarı) kullanmışlardır. Ayrıca Mısırlılar büyü ve tedavide çeşitli taş, boya ve merhemlerden yararlanmışlardır. Antik Yunanistan’da ise renkler içsel dengelerin yeniden kurulması için gerekli olarak kabul edilmiştir. Bkz. Mahmut Gürkan, “Antik Çağlarda Renklerin Tedavi İçin Kullanımı: Kromoterapi”, *Poster Sunumu, Lokman Hekim Journal* 2013, Supplement VIII. Lokman Hekim Days 22-25 May 2013 Poster Session, s. 77.

³⁵ Zeki Tez, *Gizli Bilimlerin Serüveni, Büyüden Simyaya, Astrolojiden Fala “Kara Sanatlar”*, Hayy Yayınları, İstanbul 2011, s. 165.

³⁶ Straub (2006), *a. g. e.*, s. 53-71.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/7 Summer 2014

kraliçe bana beyaz, siyah, kırmızı, yeşil (sarı) ve mavi olmak üzere beş tane yün iplik verir. Ve aşağıda ağaç durur, onun beş dalı var. Ve her dalına birer iplik asıyorum³⁷.

Görüldüğü gibi, Hitit büyü ritüellerinde büyü uygulaması sırasında kullanılan yün iplikler beyaz, mavi, kırmızı, beyaz ve siyah gibi renklerle boyanmışlardır. Ancak siyah dışında, kullanılan renklerin tam olarak ne anlama geldiği bilinmemektedir. Yazılı vesikalarda “siyah”ın ise hasta şahsın değişmezliğini, güçsüzlüğünü temsil eden bir renk olduğuna işaret edilmiştir. Diğer taraftan yün iplik kullanılarak birden daha fazla şahsın bir objeye bağlandığı örnekler de söz konusudur. CTH 398 numaralı metinde: “*Ve o kral ve kraliçenin el, ayak (ve) ensesine (boynuna) arzu edilen iki beyaz yün (iplik) bağlar ve onu iki defa keser. Onu yapının dört köşesi, kapı eşiği ve iç ve dış ahşap kapı mandallarına bağlar. O beyaz yünü iki defa bağlar ve (onu) iki defa kesip, pencere pervazının üstüne koyar*”. CTH 416 nolu metinde ise iplikler vekil heykelciklere bağlanmaktadır: “*Daha sonra onların (kral ve kraliçenin) parmakları ve ellerini bir iplikle sararım; bir hahhal tuttum ve vekil bir heykelcik tuttum. Fakat kralın ayaklarında bir odun yığını olur ve kraliçe(nin ayaklarında) bir tane daha olur. Ve ben heykelciğe dedim ki: “cezayı, kral ve kraliçenin acısını, onların ıstırabını al! Ve ben hahhal ile birlikte ipliği aldım.... Onların parmakları ve hahhal’a bağlı ipi kopardım³⁸” denilmektedir. KUB 11.25 ii 20, KUB 11. 25 ii 15-30 ve IBoT 2.96 v 5-20 numaralı doğum ritüellerinde ise beyaz ve kırmızı renkte yünlerin kullanıldığını görmekteyiz³⁹.*

Bununla birlikte ülke ve ordudaki veba veya salgın hastalıklara karşı yapılan Hitit büyü ritüellerinde, genellikle bir koç, farklı renklerdeki yün iplerle bezenerek düşman ülkeye doğru vekil olarak gönderilmektedir. Hastalık ordu karargâhında ortaya çıktığı takdirde generaller önce ellerini koçun üstüne koyarlar ve bu esnada öfkeli tanrıya bu hayvanları tanrının öfke tehdidinde maruz kalan insanların vekili olarak tavsiye ederlerdi. Aynı şekilde bir büyü ritüelinde eşeğin vekil rolü üstlendiği de görülmektedir: Burada “*Sen, Yarri, bu ülkeye ve ordu karargâhına kötülük yaptın. Bu kötülüğü şimdi eşek devralacak ve düşman ülkesine götüreceksin⁴⁰*” ifadesi yer almaktadır.

Öte yandan CTH 471 numaralı vesikada Büyü rahibi, bir seremoni çerçevesinde daha sonra serptiği anlaşılacak güzel kokulu yağın içine batırıldığı kırmızı yünden bir iplik sayesinde tanrıları büyüde ifade edilen yerden çekmeye çalışmıştır. CTH 483 numaralı vesikadaki analojik bir ifade de bu büyüde materyallerin büyü özellikleri methedilmektedir. Bu etkinlik çerçevesinde daha sonra güzel kokulu yağın kırmızı yün iplikle birlikte serptiğinden bahsedilmiştir. İlgili kısım şöyledir: “*Bu meselede kırmızı yün nasıl parlaklık kazandıysa, eril sedir tanrılar, (onların) bedenleri de öyle parlaklık kazansın! Bu güzel yağ nasıl mis kokulu ise ve tanrılar tarafından seviliyorsa, kral, kraliçe ve Hatti ülkesi de tanrılar tarafından öyle sevilsin!*” CTH 423 numaralı vesikada ise üstü örtülü bir kurban masasından kumaşların sarkıtıldığından bahsedilmiştir. Söz konusu ritüel etkinliği çerçevesinde daha önce güzel kokulu yağ, bal ve lapadan yapılmış dokuz yolun tesis edilerek, kumaş parçalarının serildiği anlaşılmaktadır. Yaşlı kadın yapacağı işlemi şu şekilde açıklamaktadır: “*Ben beyaz bir kumaş, kırmızı bir kumaş (ve) mavi bir kumaştan yollarınızı hazırladım ve sizi krala iyilikle döndürdüm. Bir daha ülkenizden çekip gitmeyin⁴¹!*”

Aşhelle ritüelinde de beyaz, kırmızı, sarı, yeşil ipliklerin öne çıktığını görmekteyiz. Metnin ilgili kısmının tercümesi şöyledir: “*Koç(lar)ın beyaz ya da siyah olanları önemli değildir. Beyaz, kırmızı, sarı/yeşil yün ipliğini iç içe bükerek ve onları bir örgü haline getirir. Bir boncuk kolyeyi ve kurşunlu bir demir halkayı birleştiririm. Ve onu koçların boyunlarına ve boynuzlarına bağlarım.*

³⁷ Vladislav Ardzinba, *Eskiçağ Anadolu Ayinleri ve Mitleri*, Ankara 2010, s. 290-293.

³⁸ Tremoille (2004), *a. g. e.*, s. 157-203.

³⁹ H.Craig Melchert, “A Hittite Fertility Rite?”, *StBoT*, Band 45, Wiesbaden 2001, s. 404-409.

⁴⁰ Janowski, Wilhelm (1993), *a. g. e.*, s. 109-169.

⁴¹ Straub (2006), *a. g. e.*, s. 53-71.

⁴¹ Ali M. Dinçol, “Ashella Ritüeli (CTH 394) ve Hititlerde Salgın Hastalıklara Karşı Yapılan Majik İşlemlere Toplu Bir Bakış”, *Belleten*, Cilt: XLIX, Sayı: 193, Ankara 1985, s. 23-35.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/7 Summer 2014

Ve geceleyin onları çadırların önüne bağlarlar. Ve bu sırada şöyle söylerler: “Hangi Tanrı yüz çevirirse, hangi Tanrı bu salgına neden olduysa, bak, bu koçları senin İçin bağladım.(Bunlarla) tatmin ol⁴²!”

İktidarsızlığa karşı yapılan ritüelde ise kırmızı ve beyaz yün ipler analoji büyüünde kullanılmıştır. Bu uygulama şöyle izah edilmiştir: *“Kırmızı bir yün ipliği ile beyaz bir yün ipliğini düğümleyeceğim. Kurbancının eline bir ayna ve bir gergef vereceğim. Kapının altından geçecek. Kapıyı geçmek üzereyken, aynayı ve gergefi elinden geri alacağım. Ona bir ok ve yay verirken de şunları söylüyor olacağım. “Bak! Kadınlığı aldım senden ve erkekliği verdim. Kadının yollarını kapattın, öyleyse şimdi bir erkeğin yollarını göster⁴³.”*

Diğer taraftan yünün zararlı maddeleri kendi üzerine çekme özelliği bulunmaktadır. Bu hususta renklerin de önemli bir fonksiyon üstlendiğini ifade edelim. Belirli renklerin belirli kirlenme türlerini (hastalıklar, büyüler) temsil ettiği varsayılmıştır. Eldeki mevcut veriler uygun renkteki yünleri kullanmak belirli türde kirleri bertaraf etmenin veya farklı bir renk kullanarak bunları etkisiz hale getirmenin mümkün olduğunu göstermektedir. Örneğin kırmızı rengin kirliliği yok ederek, def etmesinde belirli bir fonksiyon üstlendiğini gösteren veriler söz konusudur. Bir büyü metninde kırmızı yünle sarılmış bir kazık parçasının bu tür bir fonksiyon üstlendiğini gösteren verilere rastlanmıştır: Burada *“Kralın yemini, bedduası, kanı ve gözyaşları kırmızı yünle kazığa bağlansın ve onlar bu yerden kımıldamasınlar⁴⁴”* denilmektedir.

Yine aile içinde çıkan bir kavgayı bertaraf etmek için büyücü kadın Maştigga tarafından yapılan büyü ritüelinde mavi ve kırmızı renkteki yünlerin kullanıldığı şöyle izah edilmiştir: *“İki kurbancının üstünde kırmızı ve mavi yünler vardı, daha önce de hamurdan yapılmış iki figür konmuştu ve başlarının üzerindeki hamurdan yapılmış eller ve diller Yaşlı Kadın tarafından alınır. Yaşlı Kadın elleri ve dili ufalar. Daha sonra parçaları onların üzerinde dolaştırır ve şöyle der. “İzin ver bu (günlerin) dilleri ufalansın! İzin ver bu günlerin sözleri yok olsun!” ve rahibe elindekileri [ocağa] atar... Sonradan o (yaşlı kadın) tekrar kilden yoğrulmuş bir tava yapar ve içine yağ döker. Mavi yün kopartır ve koparttığı ucu içine atar. Yaşlı kadın onu iki kurbancının paltolarının altına saklar ve şöyle der: “Bu İştar’ın yoğrulmuş tavası. Belki onlar iyi hayattan uzaklaştılar! Şeytani meselelerden aynı şekilde saklanabildiler⁴⁵!”* Bu ritüel çerçevesinde dargın iki ritüel vekilinin arasını bulmak amacıyla bunlara kırmızı ve mavi ipler iliştiler, söz konusu kimselerin birbirlerine bağlanması amaçlanmıştır.

Açıkçası Hitit büyü ritüellerinde zararlı maddelerin ipliklere transfer edilerek zararsız hale getirilmeleri amaçlanmıştır. Bunun için kırmızı ipler kesip kopartılmakta arkasından da yakılmaktadır. Büyücü kadın bu ritüellerde kırmızı-mavi yün iplikleri söz konusu kimseler arasındaki kavga, ya da bir musibeti uzaklaştırmak amacıyla yakmaktadır. Kimi ritüellerde bu uygulamanın yanında hamurdan yapılmış çeşitli materyallerde kullanılmaktadır. Ritüel vekillerinin önüne figürlerin koyulduğu, vücutlarının üzerine hamurdan yapılmış el ve dillerin yerleştirildiği de görülmektedir. Ritüel etkinlikleri çerçevesinde son olarak büyücü kadın kırmızı ve mavi yünle sarılı bir kertenkeleyi kurban vekillerinin üzerinde sallamaktadır. Burada büyücünün yün kullanmak suretiyle vekillerin üzerindeki kirliliği yok edeceğine dair bir inancın söz konusu olduğu açıktır⁴⁶.

⁴² Ali M. Dinçol, “Ashella Ritüeli (CTH 394) ve Hititlerde Salgın Hastalıklara Karşı Yapılan Majik İşlemlere Toplu Bir Bakış”, *Belleken*, Cilt: XLIX, Sayı: 193, Ankara 1985, s. 23-35.

⁴³ Albrect Goetze Hittite Rituals, Incantations and Description of Festivals”, *Ancient Near Eastern Texts Relating to The Old Testament*, Princeton 1955, s. 347.

⁴⁴ Straub (2006), *a. g. e.*, s. 53-71.

⁴⁵ Esmâ Reyhan, Hitit Kaynaklarında Kizzuyatnalı Kadın Maştigga’ya ait Ritüel Metinler, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2002, s. 26-65.

⁴⁶ Straub (2006), *a. g. e.*, s. 53-71.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/7 Summer 2014

Nitekim bir çağırma ritüelinde büyü uygulaması yün iplikler vasıtasıyla analogik olarak icra edilmiştir: Ritüel metninin ilgili kısmının tercümesi şöyledir: “O (yün) (yere) bırakılır. İyi yağ ... bitumen kupasının içine dökülür ve o (kâhin) onu (yünü) onun içinde batırır; onun üzerine iyi un serpilir. Onun üzerine iyi undan (yapılmış) 30 ince ekmek yerleştirilir. Tanrıların , bir kartal kanadı (ve) kusuru olmayan bir koyun postu, hepsi birbirine sarmalanmış şekilde oraya konur...O (erkek) kırmızı yünle (üzerine?) iyi yağ serper ve der ki: “Bu yün nasıl parlaklık alıyorsa, sedir tanrılarının şahsına da öyle parlaklık nasip olsun verilsin⁴⁷!”

Tunnawi ritüelinde (CTH 409) ise sarı ve siyah renklerin kirlenme türlerini sembolize ettiği anlaşılmaktadır. Bu hususta kırmızı ve mavi renklerin tam tersi bir misyon üstlendiklerini ifade etmemiz gerekir. Bu renkli yünler ritüel beyinin vücudundan kirliliği uzaklaştırmaktadır. Benzer türde materyaller kullanılarak çeşitli kirlenme türlerinin onu siyah ve sarı yapan (pislik, büyücülük, büyü, tanrının öfkesi, ölü ruhun nefreti, bütün insanlığın kötü dili v.b.) kirlilikler ritüel beyinin 12 vücut uzvundan uzaklaştırılmaktadır⁴⁸. Ayrıca metinde siyah koç, siyah dişi koyun, siyah domuz ve siyah köpeğin kullanılmış olması ve ricacıların da siyah giysiler giymesi kirliliği/kötülüğü temsil ettiğini düşündüğümüz bu rengin adeta bir ayna gibi siyah renk kullanılarak yansıtılmaya çalışıldığını göstermektedir. Bu cümleden olmak üzere Uygur yazması bir ağıtta da kara renge Hitit inancında olduğu gibi olumsuz anlamlar yüklendiği anlaşılmaktadır⁴⁹.

Metnin tercümesi şu şekildedir: “Eğer (bu) bir adam(sa) siyah bir koç alırlar; ama eğer (bu) bir kadın(sa) ve siyah dişi bir koyun alırlar. Küçük siyah bir domuz, küçük siyah bir köpek (ve) eğer o bir erkekse küçük bir erkek domuzdur, ama eğer o bir kadınsa dişidir. Siyah bir gömlek, siyah bir baş bandı siyah başlıklı bir gece giyisi, süssüz vücudu örten siyah bir çift takım, siyah ayakkabıların bir çifti, bir kemer, siyah bir TAHAPŞU kemeri ve kadın kulaklarını siyah yün ile tıkar. Eğer o bir erkekse siyah bir gömlek(tir). Vücudu örten siyah bir çift tozluk ve o bizzat kulaklarına siyah bir yün tıkar...Yaşlı kadın nehrin kenarının kilini ve kaynağın kilini oraya getirir. İki kil figür, on iki kilden (yapılmış) bükük dil, iki kilden öküz, iki wawarkima nesnesi, küçük bir miktar mavi yün, küçük bir miktar kırmızı yün ve ip kırmızı yünle bükülmüştür / kıvrılmıştır... O vardığında ve o siyah elbiseleri giyer, sonra yaşlı kadın mavi yünü alır. Kırmızı yünü ve onları çözer. O (kurban beyinin) vücudunun üzerine onu atar”. Bundan başka siyah bir koyunu alır ve ona doğru kaldırır. Yaşlı kadın yükseltme büyüsünü yapar/okur...Sonradan mavi yünü ve vücudundaki kırmızı yünü çıkarır. Ve aşağıdaki gibi şöyle söyler. “Bunlar onu kara ve sert yapanlar, onu kirlitiler ya onu tanrıların önünde kirlitti ya onu ölümün önünde kirlitti, ya da onu insanlığın önünde kirlitti. Onun için ben burada kirlilik ritüeli yapıyorum. Ondan onu alıyorum onun vücudunun 12 bölümünden kötü kirliliği, büyüü, günahı 37 tanrının öfkesini alıyorum, ondan ölümün korkusunu alıyorum ve ondan bütün insanların dedikodusunu alıyorum”...Sonra mavi yünü ve kırmızı yünü sepetin üzerine koyar. Sonra yaşlı kadın giymiş olduğu siyah elbiseyi üstten alttan doğru yırtar. Siyah tozlukları ayağından çekip çıkarır⁵⁰.

Kamruşepa Ayininde ise kırmızı, siyah ve yeşil yünlerle uygulanan ve hastalıkları uzaklaştırmak amacıyla düzenlenen bir büyü uygulamasıyla karşılaşmaktayız. Metnin muhtevası şöyledir: “Kamruşepa baktı [ve ... gördü]. Tekrar (bir şeyler) tasarlamaya başladı: Kamruşepa şöyle söyler: “Gidiniz, bozkırın ateşini alınız. Taze buğdayı alınız. Kırmızı, siyah, yeşil yünü alınız.

⁴⁷ Goetze (1955), a. g. e. , s. 351.

⁴⁸ Straub (2006), a. g. e. , s. 53-71.

⁴⁹ Geniş bilgi için bkz. Salim Küçük, “Tarihi Türk Lehçelerinde Renk Adlandırmaları”, *Turkish Studies*, Volume 5/1, 2010, s.556-577.

⁵⁰ Banu Güçerdem, *Hitit Ritüelleri Üzerine*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2007, s. 59-74.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/7 Summer 2014

Kamışın saplarını alınız. Onları (onu) kendinize bağlayınız. Ve [birini] onun boynuna dolayınız, bir (diğerini) onun ayaklarına (dolayınız). “Ve onun hastalığı bir duman olsun ve o gökyüzüne yükselsin. Karanlık toprak onun hastalığını eliyle kaldırsın. Bulut hastalığın üstesinden gelemeyecek. Yukarıda gökyüzü onu yensin. Aşağıda karanlık toprak onu yensin.” Bu ateşin büyüsidür. Onlar verdi (gönderdi). Ona buğday (hastalığını ?) verdi. Ona hastalığı verdiler. Ona göz hastalığını verdiler. Ona ayak hastalığını verdiler. Ona el hastalığını verdiler. Ona baş hastalığını verdiler. Onun ateşi kayboldu. O sürekli yakınıyor. Deniz ona sorar: “Niçin yakınıp duruyorsun ?” (Ateş şöyle söyler:) “Çanağımdaki ateş yok oldu. Deniz şöyle (söyler): “Onu (ateşi) ondan geri alabiliriz. Şimdi sen git ve bana [o insanı] getir. O siyah giysin ve dokuz basamaklı merdiveni ile gökyüzüne [çıksın].” Böylece O, anne Kamruşepa huzurundaki yerini alır ve (şöyle söyler): “Ateş tabağımdan kayboldu.” Kamruşepa (şöyle yanıtlar): “Birisinden onu alacak mıyız ?” Onlar [gizlice (?)] onu nehre bıraktı ve ateşin önünde onlar çoban mızrağı ile onu deldi. Ve onlar nehir aksın diye onu dışarda tuttu. [] aksın diye onlar onu dışarda tuttu. [] Onlar kırı tuttu ve kır yanyor []. Dağlar [] onlar dağları tuttu. Ateş []-sın diye O, kırmın ortasında [] birleşti ve o (ateş) onun huzurunda [artık] yüksek sesle bağırmıyor. Buğday O harap olmuş (bir) evin kirişini [] aldı⁵¹.

Yukarıda verdiğimiz Hititçe çivi yazılı büyü ve ayin metinlerinde yünün kirli maddeleri üzerine çekerek yok eden bir özelliğe sahip olduğu inancı ortaya çıkmaktadır. Bu hususta renklerin birbirinden farklı fonksiyonlarının olduğu da dikkat çekmektedir. Öyle ki, belirli renkler özel kirlenme biçimlerini (hastalıklar - büyülenmeler) temsil etmektedir. Ancak söz konusu kirlenmenin buna uygun renkteki bir yün parçası sayesinde bertaraf edilebileceğine inanılmaktadır. Bu inanca göre, kırmızı renkteki yün parçalarının kirlenmeyi yok edip, engelleme özelliği bulunmaktadır. Nitekim bir büyü metninde bir sütunun (direk) etrafına dolanan kırmızı yünün böyle bir fonksiyona sahip olduğu açıkça ifade edilmiştir.

Ayrıca bazen büyülenen şahsın durumunun renklerle yani kirlenme türleri veya mevcut hastalıkları (sembolik olarak) ifade ettiği düşünülen renk tonları ile tanımlanabildiği de görülmektedir. Bu hususta bilgi edindiğimiz metinlerin ilgili kısımlarının tercümesi şöyledir: *[Kra]l her ne ile kan kırmızı olduysa, [yeşil olduysa], siyah olduysa (ve) [beyaz olduysa]” o düşman ülkesine geri [dönsün]”*. Büyücü kadın *“(Büyülü) sözler sayesinde hastadan siyah ve sarı pislikleri çekip çıkarır; siyahlığı ve sarılığı çekip alır”*. Büyülenen şahıs *“pislikle dolmuş”* tur ve bedeni, kemikleri, uzuvlarının pislikle *“tka basa dolduğu”* veya *“yüklendiğinden”* bahsedilmiştir. Burada büyüü *“geldiği yere geri doldurmak”* veya *“geri yüklemek”* için genel olarak bir karşı büyüün gerçekleştirildiği veya en azından buna teşebbüs edildiği dikkati çekmektedir. Büyünün etkisi altında olduğuna kanaat getirilen bir evin durumu ise şu şekilde betimlenmektedir: *“Bu ev neden soluyor [ve] neden gökyüzüne bakıyor?⁵²”*. Bu ifadeden yani evin soluyor olmasından metaforik olarak evin bir çiçek gibi ölüyor olmasını yani sağlıksız ve kötü durumda olmasını çıkarabiliriz.

Sonuç

Tarih boyunca çeşitli toplumlar sayı ve renklere sembolik anlamlar yüklemişlerdir. Bunlar daha çok mitoloji, halk hikâyeleri, atasözleri ve büyü uygulamalarında karşımıza çıkmaktadır. Aynı şekilde Hitit büyü ritüellerinde de çeşitli sayı ve renklere sembolik anlamlar yüklenmiş olduğu gözlemlenmektedir.

⁵¹ Güngör Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, Çizgi Kitapevi, Konya 2001, s. 79.

⁵² Haas (1994), a. g. e. , s. 876-911.

Hitit büyü uygulamalarında sembolik değeri olduğuna inanılan 2, 3, 4, 7, 9 ve 12 rakamlarına sıkça rastlanmaktadır. Bu rakamlar hem ritüel uygulamalarının tekrarlarında hem de kullanılacak malzemelerin miktarında değer olarak kullanılmıştır.

Renklerin sembol olarak kullanılmasına gelince; Renkler uygarlık tarihi boyunca birçok toplum kendi kültürüne ve inancına göre belirli anlamlar vermiştir. Örneğin kimi toplumlarda siyah, kötünün ve matemin rengiyken kimi toplumlarda bu renk beyazdır. Hitit toplumu da kendi kültürel ve inanç algısına göre renklere bir takım sembolik anlamlar yüklemiştir. Bazı renkler kirli ve kötü kabul edilirken bazı renkler temiz ve saflığın simgesi olarak görülmüştür. Buna göre siyah kötülüğün, pisliğin ve hastalığın rengi iken beyaz saflık, temizlik ve arındırıcılığın rengidir. Kırmızı ve mavi renkler ise hem tanrıları çekmek (hoşnut etmek) hem de felaket, musibet, kirli ve zararlı şeyleri uzaklaştırmak için kullanılmıştır. Ayrıca kırmızı ve mavi renklerin büyüleri bozma, hastalık ve musibetleri kendi içlerine alıp hapsetme yani yok etme özellikleri de bulunmaktadır. Bununla birlikte hastalık ve kirliliğin dereceleri de yine renklerle ifade edilmiştir. Buna göre siyah, yeşil ve sarı kimi zaman hastalığın ve kirliliğin şiddetini ifade etmek için kullanılmıştır.

Hitit büyülerinde karşımıza çıkan sayı ve renk sembolizminin günümüzde dahi Anadolu'nun pek çok yöresinde varlığına şahit olmaktayız. Özellikle Anadolu'nun destan, hikâye ve masallarında bunların pek çok örneğini bulmak mümkündür. Hititlinin kötülüğü ve musibetleri uzaklaştırmak için kullandığı kırmızı, sarı ve mavi, Anadolu kültürünün de en çok sevdiği ve kullandığı iki renktir.

KAYNAKÇA

- ARDZİNBA V. (2010), *Eskiçağ Anadolu Ayinleri ve Mitleri*, Kafdav Yayıncılık, Ankara.
- ARTUT K. (2009), *Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- ATASAĞUN G. (1997), “Sembol ve Sembolizm”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 7, s. 369-387.
- CEVİZCİ A. (1997), *Felsefe Sözlüğü*, Ekin Yayınları, Ankara.
- DEMİRCİ K. (2012), “Yahudi Mistisizminin Temel Özellikleri ve Gelişimi”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, Cilt:1, Sayı: 1, s. 7-18.
- DİNÇOL A.M. (1985), “Ashella Ritüeli (CTH 394) ve Hititlerde Salgın Hastalıklara Karşı Yapılan Majik İşlemlere Toplu Bir Bakış”, *Bellekten*, Cilt: XLIX, Sayı: 193, Ankara, s. 23-35.
- DURBİLMEZ B. (2008), “Nahçıvan Türk Halk İnanışlarında Mitolojik Sayılar”, *Turkish Studies*, Volume 3/7, s.340-352.
- ECO U. (1992), *Foucault Sarkacı*, (çev: Şadan Karadeniz), Can Yayınları, İstanbul.
- GASTER T. H. (2000), *Thespis Eski Yakındoğu'da Ritüel, Mit ve Drama*, Kabalcı Yayınları, İstanbul.
- GOETZE A. (1955), “Hittite Rituals, Incantations and Description of Festivals”, *Ancient Near Eastern Texts Relating to The Old Testament*, Princeton.
- GÖKBERK M. (1979), *Felsefenin Evrimi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- GÖKBERK M. (1996), *Felsefe Tarihi*, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- GÜÇERDEM B. (2007), *Hitit Ritüelleri Üzerine*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/7 Summer 2014

- GÜRGAN M. (2013), “Antik Çağlarda Renklerin Tedavi İçin Kullanımı: Kromoterapi”, *Poster Sunumu, Lokman Hekim Journal* 2013, Supplement VIII. Lokman Hekim Days 22-25 May 2013 Poster Session, s. 77.
- HAAS, V. (1994). *Geschichte der hethitische Religion*, Leiden-New York-Köln.
- HAROUTUNIAN H.S. (2003), “The Hittite Ritual against a Curse (CTH 429)”, in Gary M. Beckman, et al., ed., *Hittite Studies in Honor of Harry A. Hoffner, Jr. on the Occasion of His 65th Birthday*, Winona Lake, Indiana: Eisenbrauns 2003, s. 149-168.
- HOOKE, S.H. (1991), *Ortadoğu Mitolojisi*, (çev. Allaeddin Şenel), Ankara.
- HUTTER M. (1987), “Magie und Religion im Tunnawiya Ritual KBo XXII-KBoIX 34-KBoXXI 6”, *XXXIV Uluslar arası Assirioloji Kongresi*, İstanbul 1987, s. 79-92.
- JANOWSKI B. , WILHELM G. (1990), “Der Bock, der die Sünden hinausträgt. Zur religionsgeschichte des Azazel-Ritus Lev. 16,10.21f.”, *Religiongeschichtliche Beziehungen zwischen Kleinasien, Nordsyrien und dem Alten Testament. Internationales Symposium Hamburg 17.-21. März 1990*, s. 109-169.
- KIRBIYIK H. (2001), *Babillilerden Günümüze Kozmoloji*, İmge Kitapevi, Ankara
- KARAUĞUZ, G. (2001). *Hitit Mitolojisi*, Çizgi Kitapevi, Konya.
- KÜÇÜK O. N. (2009). “İbnül Arabî Düşüncesinde Varlığın Tasavvufî Yorumunun Sayı Metafiziğine Uzanan Yorumları”, *İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* , (İbnü'l-Arabî Özel Sayısı-2), Sayı: 23, 373-411.
- KÜÇÜK S. (2010) “Tarihi Türk Lehçelerinde Renk Adlandırmaları”, *Turkish Studies*, Volume 5/1, s.556-577.
- MELCHERT C.H. (2001), “A Hittite Fertility Rite ?”, *StBoT*, Band 45, Wiesbaden 2001, s. 404-409.
- MUEHLHAEUSLER M. (2010), “Math and Magic: A Block-Printed Wafq Amulet from the Beinecke Library at Yale”, *Journal of the American Oriental Society* 130. 4, s. 607-618.
- ÖRNEK S. V. (1998), *100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane, Gerçek Yayınları*, İstanbul.
- REYHAN E. (2002), *Hitit Kaynaklarında Kizzuyatnalı Kadın Maştigga'ya ait Ritüel Metinler*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara
- SAYILI A. (1991), *Mısırlılarda ve Mezopotamyalılarda Matematik, Astronomi ve Tıp*, Ankara.
- SCHİMMELE A. (1998), *Sayıların Gizemi*, Kabalcı Yayınları, İstanbul.
- SÖZEN M. (2003), *Sinemada Renk-Sembolik Anlamlar-*, Detay Yayınevi, Ankara
- STRAUB, R. (2006). *Reinigungsrituale aus Kizzuwatna*, Ein Beitrag zur Erforschung hethitischer Ritualtradition und Kulturgeschichte, Walter de Gruyter, Berlin-New York.
- WİGGERMAN F. A. M. (1992), *Mesopotamian Protective Spirits The Ritual Texts*, Cuneiform Monographs I, Groningen.
- TEZ Z. (2011), *Gizli Bilimlerin Serüveni, Büyüden Simyaya, Astrolojiden Fala “Kara Sanatlar”*, Hayy Yayınları, İstanbul.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/7 Summer 2014

- TOKER İ. (2009), “Renk Simgeçiliği ve Din: Türk Kültür Yapısı İçinde Ak-Kara Renk Karşıtlığı ve Bu Karşıtlığın Modern Türk Söyleminde Tezahürleri Üzerine”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 50:2, Ankara, s. 93-112.
- TAŞ İ. (2008), “Hititlerde Ölçü Birimlerini ve Bunların Hitit Metinlerinde Kullanımı Üzerine Bir Değerlendirme”, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, Aralık 2008, s. 73-90.
- TREMOUILLE M. C. (2004), “I rituali magici ittiti”, *Res Antique (RANT)* 1, 157-203. İstanbul.
- USLUER F. (2010), “Hurufilikte On İki İmam”, *Turkish Studies*, Volume 5/1, s.1361-1389.
- ÜLGER A. (2003), “Matematiğin Kısa Bir Tarihi: II”, *Matematik Dünyası*, 2003-Yaz, s. 49-53.
- ÜNAL A. (2003), “Hititlerde ve Çağdaş Kavimlerde Büyücülük”, *Elemterefiş Anadolu’da Büyü ve İnanışlar*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/7 Summer 2014

